

Memoires

1986-A

**Willem
Oltmans**

PAPIEREN TIJGER

INHOUD

Inleiding	7
Paramaribo	11
Amsterdam	29
Moskou	53
Amsterdam	69
New Delhi	76
Amsterdam	89
Paramaribo	93
Amsterdam	101
Moskou	129
Amsterdam	137
New York	153
Amsterdam	164
Paramaribo	199
Amsterdam	218
Bijlagen	229
Register	315

INLEIDING

Na de moord op vijftien prominente tegenstanders van het militaire regime in december 1982, verbrak Nederland de ontwikkelingsrelatie met Suriname. Ook het journalistieke verkeer tussen de twee landen was bijna geheel gestaakt. Toch liep een Nederlandse journalist vrij rond in de hoofdstad Paramaribo, met toegang tot bijna de gehele politieke en militaire top van het land; Willem Oltmans. Hoe kwam dat? In zijn gedetailleerde dagboeken geeft hij een beeld van de contacten die hij kon aanboren. Hij ging in gesprek met verschillende kampen in Suriname rond de figuur van Desi Bouterse. Dat maakt dit dagboek een fascinerende bron voor de geschiedschrijving van de 80-er jaren van de 20ste eeuw.

Dit deel van de dagboeken gaat over de eerste helft van 1986. Suriname probeert voorzichtig weer de mogelijkheden af te tasten of de banden met Nederland kunnen worden hersteld. Oltmans geeft aan dat Bouterse de ervaren diplomaat Henk Heidweiller benoemt tot directeur van zijn kabinet. Gedetailleerd wordt verteld hoe vertegenwoordigers van diverse politieke stromingen proberen toegang te krijgen tot Bouterse en zo invloed uit te oefenen op het beleid. Oltmans neemt het waar en vertrouwt zijn dagboek met zijn inzichten. Zijn gesprek met vakbondsleider Fred Derby, de 16de man in Fort Zeelandia in december 1982 en de enige die niet werd doodgeschoten, laat zien hoe in een kleine maatschappij bijna alles persoonlijk is. Derby vindt dat Bouterse hem niet genoeg raadpleegt en telkens op hem afgeeft. Hij haalt herinneringen op aan december 1982 waarbij zijn vrouw en kinderen onder militaire bewaking staan wanneer hij wordt opgehaald. Deze vernedering en de doodsangsten die zijn gezin zonder twijfel hebben moeten doorstaan, weerhouden zijn vrouw er niet van om enkele weken later aan te zitten bij het kerstdiner van Bouterse. Derby was er niet vanwege andere verplichtingen. Dit kort fragment uit het dagboek van Oltmans vertelt veel over zijn belevenissen. Toppers in het land waren bereid met hem te praten over de dagelijkse gang van zaken in het land, zij gaven hem inkijk in hun onderlinge relaties, en hij zag dat zelfs de moord op vijftien bekende Surinamers, mensen uit diverse lagen van de bevolking, er niet van

- 1986 ■ weerhielden persoonlijke relaties met Bouterse te onderhouden. Een klein land was nog kleiner dan velen dachten. Suriname moest zich ook zien te handhaven in een wereld waar allianties met het ene land konden leiden tot een vijandige houding met andere grootmachten. Oltmans bood zijn diensten aan om banden aan te halen met landen waar hij toegang had tot de allerhoogste top. Kennelijk was Suriname wanhopig genoeg om hem inderdaad de middelen te geven naar diverse landen te gaan zoals de Sovjet Unie en India. Gewoon diplomatiek verkeer scheen toen niet mogelijk te zijn. Het heeft in elk geval niet geholpen de grote economische crisis in het land te boven te komen en een volledige doorbraak te brengen in het relatieve isolement van dat moment.

Het dagboek van Willem Oltmans inventariseert ook de vele berichten die in Nederlandse kranten zijn verschenen over Suriname. Roddel, achterklap en een groeiend aantal berichten over mogelijke betrokkenheid van politieke en militaire leiders bij cocaïnesmokkel vinden hun weg op de pagina's van Nederlandse kranten. Een van de meer amusante verhalen van die tijd is de mogelijkheid die wordt bekeken om de Nederlandse ontvoerders van Freddie Heineken asiel te geven in Suriname. Oltmans raakt erbij betrokken. Zijn contacten met Surinamers in Nederland geven hem toegang tot de discussies. Het gaat om twee van de ontvoerders die elk 2 miljoen Nederlandse guldens moesten betalen. Zij bevinden zich op dat moment op het Franstalige eiland in de Cariben, Guadeloupe. Uiteindelijk gaat het niet door. Dit voorval maakt eens te meer duidelijk dat Oltmans toegang had tot alle geleidingen van de Surinaamse maatschappij aan beide kanten van de Atlantische Oceaan.

Het jaar 1986 staat ook in de geschiedenisboeken vanwege de Binnenlandse Oorlog die toen losbarstte in het oosten van Suriname. In het dagboek zijn de nodige inkijkjes. Ronnie Brunswijk werd de leider van het verzet dat vooral kwam vanuit de hoek van de Marrons. Hij presenteerde zich als een soort Robin Hood die van de rijken – in zijn geval het plegen van overvallen op banken – stal en aan zijn dorpsgenoten gaf. Oltmans beschrijft de manier hoe Brunswijk via de Franse kant naar Nederland kan reizen om niet alleen de financiële middelen te verwerven voor een guerrillaoorlog maar ook om het politieke klimaat te verkennen. De Nederlandse ambassadeur in Suriname geeft aan hoe Brunswijk eventueel door Frankrijk zou kunnen worden opgepakt voor het plegen van een overval op een bank aan de Franse zijde van de Marowijne rivier, de grensrivier met de Frans Guyana. De beschrijving van

dit voorval werpt hier en daar wel een ander licht op de geschiedenis van Suriname in de militaire periode. Het kan niet genoeg benadrukt worden dat de toegang die een Nederlandse journalist/bemiddelaar, Willem Oltmans, had tot de Surinaamse top in 1986, 30 jaar na dato, nog steeds veel stof oplevert dat tot nadenken stemt. De Surinaamse politiek/militaire top had kennelijk de behoefte aan communicatie met de voormalige koloniale machthebbers niet losgelaten.

Niet alleen Suriname heeft de aandacht van Oltmans in 1986. Er zijn diverse andere gebeurtenissen in de wereld waar hij over schrijft. Verder heeft hij gedurende zijn leven polemieken gevoerd met vele Nederlanders niet alleen in de wereld van de journalistiek maar ook in de politiek. Gedetailleerd geeft hij zijn mening over diverse brandende vraagstukken in de wereld; of het nou de politiek van Ronald Reagan is of de ontwikkelingen in een Sovjet Unie die bezig is uit een te vallen. Oltmans heeft een mening over dit alles. Zijn dagboeken zijn een registratie van deze gebeurtenissen.

Jerome Egger,
Paramaribo, 30 mei 2016

1 januari 1986

De ziekte van het afschieten van vuurwerk heeft ook Suriname bereikt, een ontwikkelingsland dat door een moeilijke periode gaat. Eén pak rotjes kost 600 Surinaamse guldens. Ik moest vannacht naar beneden om de poes en haar drie overgebleven jongen – drie anderen waren reeds onder jammerlijk gekrijs aan belangstellenden meegegeven – proberen te kalmeren. Het is overigens aandoenlijk om te zien hoe de jongen met hun moeder spelen. Ik heb dat nooit eerder gezien. Ik begrijp nu beter waarom Frits van Eeden nooit genoeg van poezen en honden kan krijgen.

Ik ben alleen in huis en voel me ellendig eenzaam. Ik kan er alleen nog met Peter over praten, niet meer met Eduard, die er eigenlijk te jong voor is en die ik er nooit mee had mogen belasten. Maar dan is er nog altijd Mahler, waar ik nu naar luister. Het is moeilijk af te wegen wat belangrijker is, muziek of boeken. Bij een gedwongen keuze zou muziek het bij mij winnen, en dat realiseerde mijn moeder zich toen ik vier jaar oud was. Ik vond laatst een foto uit die tijd in mijn dagboek. Ik was het bestaan daarvan vergeten. Mahler raakt me heel diep – weer heel anders dan de handen van Jurriaan Brink een paar nachten geleden.

Een oude man schuift de hekken open van de kerk aan de overkant van het plein waar het herenhuis van Roel Martens staat. Straks arriveren de mensen om op nieuwjaarsdag via de dominee een hart onder de riem gestoken te krijgen. Erika van Eeghen wilde me ook steun geven via het woord Gods. Ik houd niet van dergelijke bijgelovige verklaringen van het alleen zijn. We zijn en blijven „naakt” in de wereld, ongeacht de ezelsbruggetjes die deze „naaktheid” moeten helpen verdoezelen. We zijn en blijven eendagsvliegen. Er is niet genoeg tijd in een mensenleven om ons voldoende in de wereld thuis te maken, thuis te voelen, en te begrijpen waarom gebeurt wat er gebeurt, om een acceptabele methode te kunnen ontwerpen die de totale „naaktheid” in onze moderne aangeklede jungle weet te hanteren, zonder mythen, zonder totems, maar hand in hand met de werkelijkheid.

■ Het regent weer.

Ronald Laing vraag zich af hoe het brein de geest voortbrengt „Or is it the other way around? Or are both questions so stupid they should be dropped immediately?”¹

2 januari 1986

Om 08:00 uur belde Henk Herrenberg om te bevestigen dat ik om 11:00 uur door de minister van Buitenlandse Zaken, Erik Tjon Kie Sim, zal worden ontvangen. Het werd een uitstekend gesprek van een uur. Hij bleek een aantal kamers te hebben laten ombouwen tot één studeervertrek. „Willem, we hadden zelfs geen behoorlijke wachtkamer.”

Allereerst besprak ik met hem de *consultancy* van Theo en mijzelf, en legde uit dat Roel Martens onze plaatselijke contactman zou zijn. Roel was ook even naar het ministerie gekomen. Ik stelde hem kort aan de minister voor.

Erik kwam pas echt op dreef toen ik hem niet meer onderbrak. Suriname miste een traditie in praktische besluitvorming. Overall in de samenleving botste je tegen dit probleem op. Wanneer hij als minister teveel solistisch opereerde, werd van alle kanten kritiek geleverd. „Wanneer ik te lang in het buitenland bezig ben, zitten ze achter mijn rug aan de poten van mijn stoel te zagen. Ik ben nu vier jaar minister. Ik heb gedaan wat ik kon. Ik zal fouten hebben gemaakt, maar tachtig procent van mijn werk is geslaagd.” Terwijl ik naar hem luisterde, realiseerde ik me andermaal hoe weinig de Kamerleden in Den Haag rekening houden met, of op de hoogte zijn van, de problemen waarvoor dit tien jaar oude staatje, aan de rand van de Latijns-Amerikaanse regenwouden, zich geplaatst ziet.

De minister zei al geruime tijd bij Desi Bouterse te hebben bepleit de public relations van de overheid professioneel aan te pakken. „We zijn zo ondergesneeuwd door onze problemen thuis, dat we niet echt toekomen aan het efficiënt aanpakken van het buitenland.” Onderwijl probeerde ik werkzaamheden voor Theo en mij te bepleitten. „Ik praat tegen je, Willem, als tegen één van ons. Je komt hier nu al zolang.” Hij zal maandag pas Desi spreken. Daarna vertrek ik weer.

Ik overhandigde hem de brief van Theo met suggesties om van Suriname en Paramaribo een vrijhandelszone te maken, zoals ik al eerder hier in brede kring ter sprake bracht. Hij trok een lade open en liet me een volledig staatsdecreet zien, gereed om ondertekend te worden, met die gedachte kant-en-klaar uitge-

1 R.D. Laing, *Wisdom, Madness and Folly, The Making of a Psychiatrist*, McGraw-Hill, New York, 1985.

werkt. Bouterse heeft er dus na ons gesprek echt achteraan gezeten. Ons eerste gesprek hierover was in 1983. Er moet dus een transitohaven komen, met een vernauwing van de Surinamerivier, waarbij misschien drie eilanden in de rivier zullen worden aangelegd om het bouwen van een brug te vergemakkelijken. Dan is het gedonder met de ponten eindelijk afgelopen.

3 januari 1986

Henk Herrenberg belde al om 07:45 uur. Het leek hem beter met Rob Leter te gaan praten, als mijn adviseursregeling echt rond was. Ik vroeg hem of Humphrey Hasrat, de arts van Bouterse, naar de infectie in mijn oksel mocht kijken. „Wanneer het om je gezondheid gaat, doen we alles,” antwoordde hij. Het werd meteen geregeld.

Ik leende een fiets en reed naar de Memre Boekoe-kazerne. Etienne Boerenveen zat te telefoneren in een auto toen ik arriveerde. Ik kon meteen naar Hasrat doorlopen. Nu weet ik eindelijk wat ik heb. Het is een ordinare tropische ziekte, *strophulus*. Hij gaf me antibiotica en een gewone zalf voor vijf dagen. Woerdeman, de huidarts aan de Apollolaan, had Daktarin voorgeschreven, waarvan de arts van Bouta, een Hindoestaan zei: „Dat helpt absoluut niet.” Ik fietste naar het militaire hospitaal om de medicijnen te halen. Daar ontmoette ik majoor Schopman, die al zeventien jaar in het Surinaamse leger zit. Hij zei als Nederlander een partijtje te kunnen meeblazen over hoe Nederland zich jegens Suriname gedraagt. Ik zou hem willen interviewen.

4 januari 1986

Eigenlijk is het schandelijk wat er is gebeurd. De brief voor een mogelijke consultancy-overeenkomst lag op 1 oktober 1985 op het bureau van Herrenberg. „Je bent nu in onze dienst,” zei hij. Nu moet ik hier drie weken in een door muggen geïnfecteerd herenhuis bivakkeren en een onaangename rel schoppen om duidelijkheid te krijgen. Je moet alle mensen bij voorbaat als potentiële vijanden zien, wil je niet in zeven sloten tegelijk lopen. Je moet op je hoede zijn vanaf het moment dat je je medemens ontmoet, want vele variaties zijn mogelijk, vooral wanneer men denkt een „winstobject” te hebben gevonden. Daarom zijn jeugdvrienden de mensen die het langste meegaan in het leven. In je jeugd bestonden er aan beide zijden nog geen materiële bijgedachten.

Jurriaan Brink kwam langs en liet met trots zijn werkstuk over

de schimmels op Surinaamse bananenbomen zien. Hij zag er oerdegelijk uit, met een ruig soort begin van een baardje.

In *Newsweek* werd geschreven dat bananen 150 jaar geleden vrijwel onbekend waren in de vs.² Pinda's werden alleen door slaven gegeten. Ook is er een nieuwe vrucht ontdekt, quinoa, die door indianen in de Andes wordt gegeten. Er zit 20 procent proteïne in, tweemaal zoveel als in granen. Ik zou de heren van de Surinaamse bananenindustrie hierop willen wijzen, want wie weet leent de quinoa zich voor het opzetten van plantages.

Ik maakte vandaag weer iets mee wat me door merg en been ging. De Tilburger die Hotel Ambassador exploiteert, kwam een poesje halen. De drie overgebleven jongen lagen lief in en over elkaar te slapen. Ik stelde voor dat hij de roodbruine zou nemen, omdat die toch wat separaat van de andere twee was. Ik tilde het beestje op en keek lang in de ogen. Ik dacht aan Alice Miller, en haar woorden over spiegelbeeld en scheidingsangst. Ik adviseerde de Tilburger vervolgens een van de andere poesjes te nemen. Maar hij wilde toch de roodbruine. Het beestje ging in een doos – zoals mensen een kippetje bij de slager halen – en hij vertrok. Zijn auto wilde echter niet starten en hij kwam weer naar boven. Ik vroeg hem het poesje ook weer mee naar boven te brengen. Hij voldeed aan mijn verzoek en nummer drie was herenigd met moeder en de andere twee. Ma begon ze alle drie weer met haar tong op te poetsen. Twee voorbijgangers maakten de auto, de roodbruine ging terug in de doos en weg waren ze.

Ik zit in een licht zomerbriesje nu alleen op het balkon. Ik luister naar de ruisende bomen en vraag me af of poezen een geheugen hebben. Door mijn dagboek voel ik me minder alleen, want wat ik niet met mijn omgeving kan bespreken, daar is hier altijd een plaatsje voor, zoals de vele vragen die het leven van poezen oproepen. Hoe wordt het vertrek van de roodbruine door de anderen ervaren?

Frank Robles van Hotel Torarica wil me twintig procent korting geven. Voor 98 gulden voor een kamer ga ik morgen over. Surinamers kletsen elkaar hopeloos na. Er wandelde een Surinaamse jongen binnen die begon te babbelen dat Suriname een militaire dictatuur was geworden. Ik zei: „Lieve jongen, je hebt in de verste verte geen benul van wat een militaire dictatuur is. Je leeft in een paradijsje, geloof me maar.”

2 *Newsweek*, 25 november 1985.

5 januari 1986

Hotel Torarica

De zoon van Reagan, Ron, heeft in *Playboy* veel onzin geschreven over een bezoek aan Moskou.³ Maar hij arriveerde op de dag dat Volodja Feltsman voor dertig gasten een recital zou geven in het Spaso House, het verblijf van Arthur Hartman, de Amerikaanse ambassadeur. En dan volgt er een relaas over het feit dat Volodja en Anna nog steeds geen toestemming hebben gekregen het land te verlaten en dat zijn albums nergens meer verkrijgbaar zijn. Hoe hij als *refusenik* door het Kremlin wordt gesaboteerd. In dat opzicht is het wel nuttig dat de kleine Ron naar Moskou is gegaan.

Julius Vischjager zei in de Nederlandse *Playboy*: „Natuurlijk nam aan de Uitmarkt ook Willem Oltmans deel, dit op mijn geheim advies, zodat hij in het *Algemeen Dagblad* ver achter mij eindigde. Hij speelde dan ook wel een *Novelle Etude* met vier mollen van Chopin, in f klein. Maar dan moet je, als je als journalist zoveel geheugenfouten maakt, maar van blad spelen, vind ik als K.P., oftewel Klassiek Piano recensent. De afgang door Oltmans van het podium bij Adriaan van Dis was minder onzeker.”⁴

Er werd een pakket met heerlijkheden en een kerstkaart van bevelhebber Desi Bouterse bezorgd.

3 *Playboy*, januari 1986.

4 *Playboy*, december 1985.